

К.А. СЛІВІНСЬКА¹, Л.С. БАЛАШОВ²

¹ Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України
вул. Б. Хмельницького, 15, Київ, 01601, Україна

² Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, Київ, 01601, Україна

ФІТОЦЕНОТИЧНИЙ СКЛАД КОРМОВИХ УГІДЬ КОНЯ ПРЖЕВАЛЬСЬКОГО (*EQUUS PRZEWALSKII* POLJAKOV, 1881) В УМОВАХ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ ЗОНИ ВІДЧУЖЕННЯ

Ключові слова: фітоценоз, асоціація, кінг Пржевальського, Чорнобильська зона відчуження

Після Чорнобильської катастрофи у 1986 р. на більш як 3 тис. км² польових угідь, вилучених з господарського обігу, відбуваються ренатуралізація та відтворення природних флористичних і фауністичних угруповань. Зокрема, внаслідок припинення сільськогосподарської діяльності після аварії природна рослинність відновлюється шляхом утворення перелогів на покинутій ріллі. Водночас щороку накопичується значна кількість сухої трав'янистої маси, товстий прошарок якої перешкоджає лісовідновленню і підвищує пожежо-небезпечність території.

Було запропоновано вирішити проблему споживання і переробки рослинності перелогів і лук Чорнобильської зони відчуження (ЧЗВ) шляхом випасання на них табунів коней (програма «Фауна», 1998). Зважаючи на це, у 1998 р., за рахунок надлишкового поголів'я популяції копитних біосферного заповідника «Асканія-Нова» ім. Ф.Е. Фальц-Фейна УААН, до ЧЗВ було інтродуковано групу коней Пржевальського (*Equus przewalskii* Poljakov, 1881). У зв'язку з цим виникла необхідність дослідження процесів адаптації даного виду тварин до нового середовища, з одного боку, та виявлення реакції біому на присутність вселенців — з іншого.

Кормова база — основний фактор, від якого залежить успішність акліматизації інтродукованих диких коней. Дослідження особливостей кормових угідь коня Пржевальського є необхідною передумовою подальшого комплексного вивчення екологічного стану території і має важливе значення для розуміння закономірностей прояву адаптаційного потенціалу досліджуваного виду тварин. Аналіз наявного фонду кормових угідь, придатних для інтродуцентів, а також визначення тенденцій подальших змін рослинності під впливом випасання коня Пржевальського, слугуватиме основою для розробки дієвих заходів, спрямованих на стабілізацію рослинного покриву зони. Зважаючи на це, метою нашої роботи було визначення фітоценотичного складу кормових угідь коня Пржевальського в умовах ЧЗВ.

© К.А. СЛІВІНСЬКА, Л.С. БАЛАШОВ, 2006

Матеріали і методи досліджень

Відомо, що історичним місцем існування коня Пржевальського є трав'янисті ценози. В умовах ЧЗВ він, ймовірно, перебуватиме на перелогах та луках заплавл місцевих річок. Біомаса фітоценозів цієї території складає основу кормової бази тварин-інтродуцентів.

Луки заплави річок Прип'яті та Ужа, які потрапили до ЧЗВ, були досліджені і описані геоботаніками ще в доаварійний час [1, 2]. Вони встановили та описали основні лучні асоціації за домінантною класифікацією і зауважили, що лучні асоціації заплави Прип'яті значно бідніші за видовим складом, аніж Дніпра чи Десни внаслідок бідніших ґрунтів.

Після 1986 р. окремі формації та групи асоціацій лучної і перелогової рослинності описані при обстеженні та картографуванні рослинного покриву ЧЗВ [4–6, 8, 9, 11]. Але зібрані матеріали не було узагальнено і не створено єдиної класифікаційної системи угруповань зони. Всього виділено понад 70 асоціацій та багато серійних агрегацій. Разом з тим для наших цілей прийнятнішою є господарська типологічна класифікація [5]. Проте для Полісся згідно з нею виділяють 58 типів природних кормових угідь (без урахування початкових перелогових угруповань). Така кількість одиниць теж ускладнює роботу. Тому ми обрали класифікацію рослинності за методом Браун-Бланке [12]. Згідно з ним було опрацьовано рослинність Поліського радіаційно-екологічного заповідника (РЕЗ) на території Білорусі [7] і всю трав'янисту рослинність віднесено до 9 класів, 11 порядків, 18 союзів, 27 асоціацій. В українській частині зони відчуження кліматичні та едафічні умови подібні до таких Поліського РЕЗ, тому є можливість скористатися цією схемою з деякими доповненнями та поправками, які враховують специфіку ділянок на території України. Коротка характеристика асоціацій надається на підставі даних з типології лук [5]. Асоціації рудеральної та сегетальної рослинності характеризуються за даними монографії «Синантропна рослинність України» [10]. Перелік угруповань та їх характеристика викладаються в порядку зменшення площі їхнього покриття і кормової привабливості для коня Пржевальського в умовах ЧЗВ.

Результати досліджень та їх обговорення

Пропонуємо класифікацію трав'янистої рослинності.

I. Угруповання трав'яних і трав'яно-мохових пустищ (клас *Sedo-Scleranthetea* Вг.-ВІ. 1955) охоплюють усі сухі післялісові площі на піщаних дюнах борової тераси Прип'яті та Ужа і являють собою першу стадію їх заростання. Сюди належать асоціації *Corynephorretum canescentis* Steffen. 1931 та *Calamagrostidetum epigeii* Klika 1931. Покриття травостою досягає 7–10 % на початкових етапах формування і до 70–80 % у подальшому. Інколи розвивається моховий покрив (5–10, рідше 80–90 %) переважно з *Polytrichum piliferum*.

Corynephorretum canescens, угруповання якого займають верхню частину схилів піщаних гряд, є чи не найпоширенішим весняним злаком і в молодо-

му віці — задовільним кормом для коней Пржевальського. Врожайність угруповань дуже низька, до їх складу входять 9—11 видів.

Calamagrostidetum epigeios створює більш сформовані зімкнуті ценози на вирівняних ділянках з дерново-підзолистими піщаними ґрунтами. Його густі зарості (покриття 80—90 %) через специфічний аспект інколи називають «піщаними степами». До складу травостою входять 12—20, зрідка більше видів-ксерофітів. Угруповання дають досить велику зелену масу (28—40 ц/га в сухій вазі). Але у другій половині літа травостій дуже грубіє. Куничникові луки трапляються також на прирусловій частині заплави Прип'яті. Таким чином, угруповання трав'яних і трав'яно-мохових пустищ надають задовільний корм для коней Пржевальського упродовж весни — середини літа.

II. Угруповання вересово-мичкових пустищ на слабопідзолистих ґрунтах (клас *Nardo-Callunetea* Prsg. 1949) з достатнім зволоженням утворюються на місці соснових лісів чорницевих. Пов'язані з нижніми частинами схилів та міжгривними зниженнями борових терас. Інколи займають невеликі площі серед заплавних лук малих річок. Усі угруповання цього складу належать до асоціації *Nardetum strictae* Кнарр 1945. У травостої трапляються до 28—35 видів, але їх загальна участь майже ніколи не перевищує 12—15 % покриття. Зарості мички свідчать про виродження лук, ущільнення і збіднення ґрунтів. Їх продуктивність становить близько 5—6 ц/га сухої маси. Є підстави вважати, що навіть випадкове відвідування даних ценозів табуном коней Пржевальського може спричинити «омолодження» травостою, появу більшої кількості злаків та різнотрав'я за рахунок порушення щільної дернини.

III. Мезофільні трав'яні угруповання вологих лук і перелогів займають основні безлісі ділянки на суходолах, у низинах та заплавах (клас *Arrhenatheretea* Тх. 1937). У межах зони відчуження до цього класу належать асоціації *Anthoxanthetum odorati* Крмоніček 1934; *Agrostietum vulgaris* Szafer et al. 1927; *Elytrigietum repentis* Stepanovic 1987; *Festucetum pratensis* Soó 1938.

Луки *Anthoxanthum odoratum* та *Agrostis tenuis* здебільшого займають нижню частину схилів корінного берега та зрідка трапляються в заплавах на ділянках середньовисокого рівня. Основою травостою є *Anthoxanthum odoratum* або *Agrostis tenuis* з домішкою 7—10 видів злаків і досить численними видами бобових та різнотрав'я, покриття яких не перевищує 10—12 %. Біологічна продуктивність досягає, відповідно, 21—28 та 25—35 ц/га сухої маси.

Угруповання *Elytrigia repens* вкривають значну частину перелогів, але відзначені також і серед суходільних та заплавних лук. Внаслідок переважання *Elytrigia repens* (до 70 % покриття і більше) — вегетативно дуже рухливого виду зменшується участь інших видів злаків та різнотрав'я. Загальна їх кількість не перевищує 20—25 видів. Згодом за рахунок накопичення мортмаси, товщина шару якої може досягати 15—18 см, кількість видів та їх участь зменшуються. При цьому біологічна продуктивність надземної маси повзучопирійників скорочується від 25—35 до 10—15 ц/га сухої маси. Сукцесійні зміни в угрупованнях цієї асоціації можуть прискорюватися під впливом життєді-

яльності тварин, які порушують суцільні зарості та руйнують шар мортмаси: кротовини, порії кабанів, випасання великих копитних, зокрема коней. До такого ж ефекту призводить поява інших, конкурентно сильніших кореневищних видів, зокрема *Chamaerion angustifolium*.

Угруповання асоціації *Festucetum pratensis* Soó 1938 створюють найкращі за кормовою якістю для досліджуваних тварин луки з домінуванням типових високорослих злаків: *Festuca pratensis* та *F. rubra*, *Agrostis gigantea*, *Alopecurus pratensis*, *Phleum pratense*, *Elytrigia repens*, *Poa pratensis* і *P. trivialis*. Розташовані на рівнинних знижених ділянках вододілу та на рівнинних, дещо знижених частинах заплав малих річок і Прип'яті. Угруповання цієї асоціації малопоширені і не займають великих площ. Видовий склад травостою, як правило, дуже багатий. Біологічна продуктивність у заплаві досягає 35–40 ц/га сухої маси, на низинних луках — 23–36 ц/га. Отже, мезофільні трав'яні ценози вологих лук і перелогів містять високий кормовий потенціал для коня Пржевальського впродовж року.

IV. Остепнені (ксеромезофітні) лучні угруповання трапляються на добре дренованих підвищених ділянках з дерновими та дерново-слабопідзолистими супіщаними ґрунтами (клас *Festuco-Brometea* Br.-Bl et Tx. 1943). Вони займають великі ділянки серед суходолів на схилах середньовисоких грив у заплавах річок Ужа і Прип'яті. З цього класу у зоні знайдено асоціації *Agrostretum vinealis* Schelyag-Sosonko et al. 1986; *Poetum angustifoliae* Schelyag-Sosonko et al. 1986; *Koelerietum delavignei* Stepanovic, 1997; *Bromopsidetum inermis* Podpera, 1928.

У ЧЗВ найчастіше траплялися угруповання *Agrostis vinealis* та *Poa angustifolia*. Їх невеликі ділянки відмічено як на суходолі, так і в заплавах Ужа і Прип'яті. Як азональні для лісової зони остепнені луки за складом травостою тут часто наближаються до пустищних [3]. До травостою домішуються *Festuca ovina*, *Calamagrostis epigeios*, *Agrostis tenuis* та інші види-псамофіти. Відповідно, якість корму і врожайність невисокі — 5–10 ц/га на суходолі та 15–18 ц/га у заплавах, але завдяки розташуванню на підвищених ділянках луки цього типу є джерелом ранньовесняного зеленого корму для коней Пржевальського.

Угруповання асоціації *Koelerietum delavignei* трапляються значно рідше, переважно у заплаві Прип'яті. Головним чином вони пов'язані з верхніми та середніми частинами схилів високих грив і підвищених рівнинними ділянками, проте розташовуються дещо нижче угруповань попередніх асоціацій. До їх складу входять види-ксерофіти (*Poa angustifolia*, *Agrostis vinealis*, *Filipendula vulgaris* та ін.) і справжні мезофіти (*Festuca pratensis*, *F. rubra*, *Alopecurus pratensis*), чим зумовлюється їх достатньо висока кормова цінність. Біологічна продуктивність досягає 25–30 ц/га сухої маси. В Україні визначилася загальна тенденція до значного збільшення площ цієї асоціації, що є слушним і для ЧЗВ.

Угруповання асоціації *Bromopsidetum inermis* поширені виключно у заплавах середніх і великих річок. Але заплава Прип'яті відрізняється бідністю

грунтового покриву, тому вони трапляються дуже рідко, невеличкими ділянками у прирусловій частині заплави, — там, де щорічно відкладається піщано-глинистий алювій. Висота основної маси травостою становить 90—100 і навіть до 120 см. Відзначено чисті зарості *B. inermis*, але здебільшого помітну домішку (5—10 %) складають інші високорослі злаки. Біологічна продуктивність надземної маси досягає 50—60 ц/га (сухої ваги). Таким чином, остепнені (ксеромезофітні) лучні угруповання упродовж року мають значний кормовий потенціал для коней Пржевальського.

V. Угруповання перезвожених лучних асоціацій об'єднує клас *Molinio-Juncetea* Br.-Bl. 1949. У зоні ЧАЕС до нього належать такі типово лучні асоціації, як *Alopecuretum pratensis* (Regel 1925) Steffen 1931 та *Agrostidetum albae* Michalko et Petranova 1967, а також лучні заболочені — *Deschampsietum caespitosae* Horvatic 1930; *Juncetum atrati* Soó 1947; *Molinietum coeruleae* Koch 1926; *Filipenduletum ulmariae* Shvergunova et al. 1984; *Calamagrostidetum canescentis* Brezina et al. 1963.

Угруповання асоціації *Alopecurus pratensis* та *Agrostis gigantea* близькі до справжніх мезофільних лук. Вони належать до крупнозлакових високопродуктивних лук з високоякісним травостоєм. Обидві асоціації представлені невеличкими ділянками у заплавах Прип'яті, Ужа та малих річок, пов'язані з незначними зниженнями у прируслових і притерасних частинах заплав, збагачених алювіальними та делювіальними відкладами. До складу травостою в деяких ценозах цих асоціацій може входити до 35—40 видів. Значною є домішка злаків. Бобові представлені 3—4 видами. Трапляються (інколи в помірній кількості) осоки. Вважаємо, що площа крупнозлакових лук після припинення сінокосіння та випасання збільшуватиметься за рахунок дрібнозлакових та дрібноосокових [4]. Для коней Пржевальського представляють високу кормову цінність, особливо навесні.

Угруповання асоціації *Deschampsietum caespitosae* поширені на низинних та заплавних луках. Інколи трапляються на суходолах як наслідок надмірного в минулому випасання з місцевим перезволоженням. Як кормові угіддя належать до низькоякісних і маловрожайних. Біологічна продуктивність не перевищує 10—13 ц/га сухої маси. При випасанні коней Пржевальського травостій не поїдається, оскільки листки у верхній частині мають гостропильчасті краї і швидко стають жорсткими.

Відомо, що *Deschampsia caespitosa* здатний тривалий час домінувати у фітоценозі. На позитивний вплив коней Пржевальського не слід сподіватися, оскільки тварини не відвідують його місцезростання.

Угруповання асоціації *Juncetum atrati* поширені на невеликих ділянках у слабодренованих зниженнях центральної та притерасної частин заплав Прип'яті, Ужа і деяких їхніх приток. Якість зеленого корму для коней низька.

Угруповання асоціацій *Molinietum coeruleae*, *Calamagrostidetum canescentis* та *Filipenduletum ulmariae* відзначені виключно на невеличких смугах навколо боліт або заболочених лісів, у яких вони входять до складу трав'яного

покриву. Мають низьку кормову якість і погано поїдаються кіньми, але продакують досить велику надземну масу (до 30—50 ц/га сухої ваги).

VI. Угрупування болотно-лучної і трав'янистої болотної рослинності належать до класу *Phragmiti-Magnocaricetea* Klika et Novak 1941. Поширені у заболочених зниженнях заплав Прип'яті та Ужа, майже суцільно вкривають заболочені заплави дрібних річок та проточних низин серед грив борової тераси і вододільного плато. До болотистих лук з цього класу належать асоціації *Glycerietum maximae* Hueck 1931; *Caricetum gracilis* Aemquist 1929; *Caricetum vesicariae* Br.-Bl. et Den. 1926; *Beckmannietum eruciformis* R. Yowanowicz 1958; *Glycerietum fluitantis* Wilzek 1935; *Phalaroidetum arundinaceae* Libb. 1931.

Інші асоціації цього класу трапляються фрагментарно і не займають значних площ або представляють дуже обводнені болота з очеретом та рогозом.

Угрупування асоціації *Glyceria maxima* відзначені за умов від лучно-болотного до болотного зволоження і як кормові угіддя для коней Пржевальського відіграють скоріш випадкову роль.

Угрупування асоціацій *Carex acuta* та *C. vesicaria* за розташуванням подібні до попередньої асоціації, займають зниження у заплавах Прип'яті та Ужа, а також знижено-рівнинні ділянки заплав дрібних річок, інколи майже всю заплаву. Трапляються як моновидові травостої, так і угрупування з домінуванням двох—трьох видів осоки та злаків. Серед останніх найчастіше знаходяться *Poa palustris*, *Agrostis stolonifera*, інколи — *Glyceria maxima*, *Beckmannia eruciformis*, *Phalaroides arundinacea*, а на болотних ділянках — *Phragmites australis*, *Eleocharis palustris*, *Calamagrostis lanceolata*. У травостоях цих асоціацій зареєстровано до 80 видів. Склад різнотрав'я подібний до попередньої асоціації. Трапляються (інколи як содомінанти) *Filipendula ulmaria*, *Lysimachia vulgaris*, *L. nummularia*, *Lathyrus palustris*. Трава осоки є досить поживною (на рівні злаків), однак листя і стебла осоки після квітання швидко грубішають і погано поїдаються тваринами. Тому коні пасуться на заростях осоки лише наприкінці весни — на початку літа.

Угрупування асоціацій великих гідрофільних злаків — *Beckmannia eruciformis* — поширені у заплавах Прип'яті та Ужа, але не займають великих площ. У заплавах малих річок трапляються невеликими осередками серед осокових лук. До травостою домішуються *Poa palustris*, *Glyceria maxima*, *Alopecurus pratensis*, *Agrostis stolonifera*, участь яких може досягати 10 % проективного покриття. За кормовою якістю луки цього типу наближаються до кращих справжніх лук (вівсяників, тимофієчників). Біологічна продуктивність надземної маси досягає 40—50 ц/га (сухої ваги). Але незначні площі і зростання в надмірно зволених місцях визначають їх незначну роль у раціоні диких коней.

Угрупування асоціації *Glyceria fluitans* відзначені як у заплавах, так і на вододілах, займають заплавні заболочені блюдцеподібні зниження та долининні

западни. Як і ценози попередніх асоціацій, луки цього типу не займають значних площ, а внаслідок розташування у надмірно зволжених місцях відіграють незначну роль у раціоні коней.

VII. Угрупування рослин на порушених забруднених землях (клас *Artemisietea vulgaris* Lohm, Prsg. et Tx., 1950 та деякі інші класи — *Galio-Urticetea* Pass. 1962; *Plantaginetea mazoris* R. Tx. 1950) переважно поширені на місці відселених сіл, покинутих ферм, на звалищах та уздовж шляхів. З цього класу у ЧЗВ найбільш поширені *Artemisietum vulgaris* Tx. 1942 та *Arctietum lappae* Feld. 1942. Угрупування асоціацій *Artemisietum vulgaris*, *Arctietum lappae* Felf. 1942, *Arctio-Artemisietum vulgaris* Oberd. 1972 здебільшого складаються з високотравних рудеральних рослин, що продукують значну надземну масу, але займають незначні площі і водночас містять ряд неїстівних та отруйних видів. Тому в кормовому раціоні коней Пржевальського вони не мають особливого значення.

Клас *Meliloto-Artemisietea absinthii* Elias 1980, *Melilotetum albiofficinalis* Siss. 1950. З погляду на кормову цінність заслуговує на увагу асоціація *Melilotetum albiofficinalis* Siss. 1950, угрупування якої є досить поширеними в зоні відчуження. Але вони переважно трапляються у вигляді придорожних смуг завширшки до 3—4 м, а тому займають порівняно незначну площу. До складу травостою, окрім домінантів *Melilotus albus* та *M. officinalis*, постійно входять *Cichorium inthybus*, *Echium vulgare*, *Anchusa officinalis*, *Achillea millefolium*. Часто трапляється *Poa angustifolia*, інколи — *Elytrigia repens* та *Calamagrostis epigeios*. Відзначено також деякі бобові, зокрема *Medicago lupulina*, *M. falcata*, *Lupinus polyphyllus*, *Trifolium arvense*. Загальна кількість видів в асоціації досягає 40. В одному угрупуванні налічується від 8 до 17 видів. Біологічна продуктивність угрупувань цієї асоціації досить висока і може досягати 50 ц/га сухої маси. Уздовж діючих доріг смуги буркуна періодично підкошують, але в інших місцях, напевне, коні та інші копитні поїдають його взимку поряд з гілковим кормом.

VIII. Угрупування бур'янисто-польової рослинності (клас *Secalietea* Br.-Bl. 1951, перші стадії заростання перелогів) збереглися лише на перелогах з бідними піщаними ґрунтами, на розритих кабанами ділянках та протипожежних смугах. Вони відзначені також і на садибах відселених сіл, а також на розчищених після верхової пожежі ділянках лісу. Їх відносять до різних класів сегетальної (бур'янистої) та рудеральної рослинності. Серед них найбільш поширені *Centaureo-Aperetum spicae-venti* Vl. Sl. 1989, *Echinochloo-Setarietum glaucae* Kris. et Vlieg. 1940 і близькі до неї асоціації *Setario-Galinsogetum* R. Tx. 1950. При масовому поширенні кудрявця Софії виникає асоціація *Sclerantho annui Descurainietum Sophia* V. et T. Sl. 1987, яка заміщує попередню (їх можна розглядати як поступові стадії демутації природної рослинності). Решта вказаних у попередніх асоціаціях видів трапляються поодинокі або в незначній кількості. Біологічні властивості цих асоціацій відображують їх низьку кормову якість і є поганим кормом для коней Пржевальського.

Висновки

Усі описані асоціації трав'янистої рослинності залежно від співвідношення видів рослин у травостой трапляються у вигляді численних субасоціацій, варіантів та дериватних угруповань (у місцях порушеного природного покриву). Ценози з більшою участю злаків, бобових та деяких видів осок представляють вищу кормову цінність для інтродукованих тварин. Охарактеризовані асоціації (близько 30) належать до найпоширеніших, вони займають основні площі з трав'янистою рослинністю — місця постійного мешкання коня Пржевальського в умовах ЧЗВ.

1. Афанасьев Д.Я. Заплавні луки р. Прип'ять // Укр. ботан. журн. — 1959. — 16, № 3. — С. 46—56.
2. Афанасьев Д.Я. Короткий геоботаничний нарис заплавних лук р. Уж // Укр. ботан. журн. — 1968. — 25, № 4. — С. 30—37.
3. Балашов Л.С. Про деякі особливості остепнених лук Полісся // Укр. ботан. журн. — 1969. — 26, № 3. — С. 28—33.
4. Балашов Л.С. Прогноз розвитку рослинного покриву на території зони відчуження Чорнобильської АЕС // Укр. ботан. журн. — 1999. — 56, № 3. — С. 388—393.
5. Балашов Л.С., Силайлова Л.М., Соломаха В.А., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Типология лугов Украины и их рациональное использование. — Киев: Наук. думка, 1988. — 240 с.
6. Ільїн М.І. Закономірності поведінки ^{90}Sr і ^{137}Cs чорнобильських випаднів в системі ґрунт-рослина на природних та меліорованих луках Полісся України: Автореф. дис. ... канд. біол. наук. — К., 1994. — 22 с.
7. Парфёнов В.И., Масловский О.М., Валетов В.В. и др. Флора и растительность Полесского государственного радиационно-экологического заповедника. — Мозырь: ООО ИД «Белый ветер», 2002. — 112 с.
8. Перепелятников Г.П., Ильин М.И. Радиоэкологическая классификация луговых экосистем Полесья Украины // Чернобыль-96: Сб. тез. V Междунар. науч.-тех. конф. — Зелёный Мыс, 1996. — С. 292.
9. Плюта П.Г., Балашов Л.С. Фітоіндикація екологічного режиму лісів Чорнобильської зони відчуження за даними пунктів лісового моніторингу // Проблеми екології лісів і лісокористування на Поліссі України. — Житомир: Волинь, 1998. — Вип. 5. — С. 105—113.
10. Соломаха В.А., Костильов О.В., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Синантропна рослинність України. — К.: Наук. думка, 1992. — 251 с.
11. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Балашов Л.С., Уварова С.А. Особенности растительного покрова ПВЛРО «Рыжий лес» // Докл. III Науч.-тех. совещ. «Чернобыль-92». — Зелёный Мыс, 1992. — С. 139—155.
12. Braun-Blanquet J. Pflanzensoziologie. Grundzüge der Vegetationskunde. — New York: Wien, 1964. — 865 s.

Рекомендує до друку
Ю.Р. Шеляг-Сосонко

Надійшла 26.05.2005

Е.А. Сливинская, Л.С. Балашов

¹ Институт зоологии им. И.И. Шмальгаузена НАН Украины, г. Киев

² Институт ботаники им. Н.Г. Холодного НАН Украины, г. Киев

ФИТОЦЕНОТИЧЕСКИЙ СОСТАВ КОРМОВЫХ УГОДИЙ
ЛОШАДИ ПРЖЕВАЛЬСКОГО (*EQUUS PRZEWALSKII* POLJAKOV, 1881)
В УСЛОВИЯХ ЧЕРНОВЫЛЬСКОЙ ЗОНЫ ОТЧУЖДЕНИЯ

В связи с интродукцией в Чернобыльскую зону отчуждения (ЧЗО) лошади Пржевальского (*Equus przewalskii* Poljakov, 1881) возникла необходимость исследования существующего фонда кормовых угодий, пригодных для интродуцентов. Сообщества со значительной долей участия злаков, бобовых и некоторых видов осок представляют большую кормовую ценность. Анализ фитоценологических особенностей растительного покрова залежей и лугов как основных мест обитания лошади Пржевальского в ЧЗО показал, что основной корм (злаки) широко представлен в залежных, а также разнотравно-злаковых луговых сообществах в поймах рек и на суше. Всего выявлено и охарактеризовано 30 ассоциаций.

K.A. Slivinska¹, L.S. Balashov²

¹ I.I. Schmalhausen Institute of Zoology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

² M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

PHYTOCOENOTIC COMPOSITION OF PRZEWALSKI'S HORSE
(*EQUUS PRZEWALSKII* POLJAKOV, 1881) FEEDING GROUNDS
IN THE CHORNOBYL EXCLUSION ZONE

Phytocoenotic research of feeding grounds of Przewalski's horse in the Chernobyl exclusion zone (CEZ) has been carried out in terms of complex ecological research of this animals. The communities with prevalence of grasses, legumes and some species of sedge are of great forage value for introduced animals. Long-fallow lands and meadows are the main habitat lands for the Przewalskirs horses in CEZ. The main food for horses is widely represented in grass community in long-fallow lands, in forb-grass communities in dry meadows, and in bottomlands meadows. 30 associations are found in the territory.